

קרקס¹

נתן אלתרמן

יש מה מתוגת עבר בשם זה, מה מדמות דוד טוב ו"מצחיק נורא", אשר היה כיוצא דופן בשקוע כל המשפחה בדאגות ובטרדה. תוך מהומת מסע הנצחון של הקולנוע והקפות הושיעה נא של התיאטרון, הריהו נדחק לקרן זוית, תוהה ומתבייש ו..נשכח מלב. אמנות לא ראו בו מעולם, ואם לשעשוע, למעשי פלאות, הרי מהי האקרובטיות של כל "ילדי הגומי" לעשות "להטוט" אחד של ענק הצלולואיד. ובכל זאת.. נדמה לי, כי אין מקום, האוצר כל כך הרבה שירת־חיים, הקורע אשנבים כה נפלאים ליוני־הדמיון, המעלה את הדמויות והמעשים לדרגת סמל. אין מקום אשר ידמה באלה לזירת הנסורת הצהבהבת.

בתיאטרון יש במה. הבמה מוארת, מורמת מובדלת, ואנו ספוני אופל וצפוני המון. הכשרון הנעלה גוחן ונותן לכל, ובתוך ההכל ספונים - אנחנו. הגיונותינו מפכים באפיקים שנכרו מראש. האם אין בזה משום נחיתות? אולי! אבל אין זה חשוב כלל. בין חופים אלה אפשר להפליג הרחק־הרחק, אפשר להפרותם ולהרחיבם עד אין גבול, יעל התיאטרון – התיאטרון הטוב! – אמנות הוא.

לא כן הקרקס.

למן גלגלי קרון־הדירה, אשר טיט דרכי־עולם רפשם וחסנם, ועד הכלב הזועם והקלאסי, הקשור אליהם בשלשלת.. למן יריעות האוהלים הפורחים, על מנת לשוב ולהתקפל, ועד השוט המצליף ביריות אקדוח, בהרקידו סוסי "פוני" – הכל זר ומקרב, אטום ופתוח לרוחה, נושף איבה ומסביר פנים.

האנשים עושים מעשי קוף, והקופים מתדמים לבני־אדם. האיש והקוף – רק משעשעים אותנו, רק משעשעים, בלי להתעלות עלינו במאומה. בלי שנתן להם יותר ממחיר כרטיס, צחוק־רצון ומחיא־אות־כפים ועם זאת.. ההמון הסובב את הזירה מהדקה

¹ כתובים, שנה ו, גל' לד-לה (רסו-רס) (כ"ג באב תרצ"ב, 25 באוגוסט 1932), עמ' 3-4. חתום: נ. העזתי.

כבטבעת בוז ורחמים, ומבעד לאפור הלץ מדמה כל עין למצוא את פיו העקמומי של ה"פיאצו".

הקרקס הוא טראגי לא בפועל־האמנות אלא בכוח־מהותו. וטרגיות זו אינה פעלם של אנשי הזירה, אלא מציאות הקיימת בכוח היחס שבין הראוה והרואים. הדגשתי: טרגיות בכוח.. ועל כן – תפיסתה והפעלתה תלויות בנטייתו וביכלתו של הצופה.

ואם נתפסה, ואם הופעלה, הרי אז מגיען הקרקס לשיא תעודתו, כי את שירתו וסמליו אין הוא מוזג מחביות־ההומור, אלא מגביע־העצב־והתמהון. הטרראגדיה היא יקרה, יקרה מאוד, וכיקר ערכה כן יקר מציאותה. ההומור הגדול מתחלף לנו פעמים רבות בצחוק פשוט ומהנה. ואלו לפתח הטרראגיות רובצת המילודרמה. על כן כה נשיש למצאה בקרקס.

קשה להצביע: כאן היא.

בקוף ענוד המשקפיים או בכנר המתרונון בראש סולם ללא משענת? בלץ מחוה קידה לקהל ברגלים חבושות כובע או בנערה המתעופפת בין זרועות אתליטים? במחיאות הכפים ותרועות התזמורת או בבוז השופע מן הקהל אל הזירה ובשנאה החוזרת ומתרוססת על הקהל בפניני צבע, אור ומהתלות? הקרקס! כוכב חלומות לילדים לפני היות ה"סטארים", מיין־ריד ואנדרסן בנוגה מזרקור, תמהוני נפש בפני פלאי גוף, איון מותר האדם מן הבהמה ובשר־חיים נוטף צחוק ודמע. כעת הוא נדחק לקרן זוית, תוהה ומתבייש ונשכח מלב.